De Vreedzame School
voor nieuwkomerskinderen

Algemene handreiking

De Vreedzame School
voor nieuwkomerskinderen

Algemene handreiking

De activiteiten en lessen zijn mede tot stand gekomen in samenwerking met:
Nieuwkomersschool De Horizon te Hengelo
Nieuwkomersonderwijs Amsteltaal in Amstelveen
Basisschool De Knotwilg in Amsterdam

Simone Rossing, directie Nieuwkomersschool Amsteltaal, Amstelveen (lid LOWAN)
Saskia van den Bos, directie basisschool De Horizon in Hengelo, trainer De Vreedzame School
Charlotte van Keulen, werkzaam bij Vijfadvies

De Vreedzame School voor nieuwkomerskinderen is mede mogelijk gemaakt door de steun van Stichting Kinderpostzegels

KINDERPOSTZEGELS
voor kinderen door kinderen

Auteurs
Mirjam van der Ven
Hans Scheltema
Fernanda de Hoop

Redactie
Marjon ten Heggeler
Liesbeth Delgijer (uitgever)

Vormgeving
Ton Kuijpers

Illustraties
Sjusjun

© 2020 CED-Groep, Rotterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Inleiding

Op een groot aantal scholen voor nieuwkomerskinderen en basisscholen met groepen waar ook nieuwkomerskinderen aanwezig zijn, wordt met het programma De Vreedzame School gewerkt. Naar tevredenheid, maar vaak wel in aangepaste vorm.
Met hulp van Stichting Kinderpostzegels is het gelukt om in samenspraak met scholen met nieuwkomerskinderen, lessen te schrijven die zijn afgestemd op deze doelgroep. Hiervoor zijn de essentiële onderdelen uit het basiscurriculum genomen en waar nodig aangepast voor deze kinderen. Op deze manier bieden de activiteiten en lessen een planmatig aanbod om met nieuwkomerskinderen te werken aan sociale competenties en democratisch burgerschap.

De doelgroep

De activiteiten en lessen kunnen in verschillende groepen ingezet worden.

- *In een basisschoolgroep met een paar nieuwkomerskinderen* kunt u ervoor kiezen de lessen uit het basiscurriculum te geven, waarbij u waar nodig gebruikmaakt van de activiteiten en lessen voor nieuwkomers.

- *In een groep met alleen nieuwkomerskinderen* kunt u gebruikmaken van de activiteiten en lessen voor nieuwkomers. Naarmate kinderen de Nederlandse taal meer beheersen en langer op school zijn, kunt u daarnaast ook (onderdelen van) de lessen uit het basiscurriculum van De Vreedzame School inzetten.

Het materiaal

De materialen zijn te vinden op de website (www.devreedzameschool.nl).

Het materiaal bestaat uit:

- *Activiteiten* per blok voor de jongste kinderen in de leeftijd van groep 1-2 (en eventueel 3). Er zijn vijf activiteiten per blok. Per activiteit zijn meerdere onderdelen beschreven die u gedurende de week op momenten kunt inzetten waarop dit goed in het programma past.

- *Lessen* voor kinderen in de leeftijd van groep 3 tot en met groep 8. Er zijn vijf lessen per blok (30 lessen in een jaar) met eenzelfde opbouw en lay-out als de lessen in het basiscurriculum.
  Na iedere les zijn er twee vervolgactiviteiten. Deze activiteiten bieden mogelijkheden om de lesstof toe te passen of verder te verdiepen in de rest van de week.
  Bij alle lessen is een digitale lesondersteuning via Presenter.

- *Een lijst met binnenkomers en afsluiters*, gericht op bewegen, waarbij zomin mogelijk taal nodig is.

- *Een lijst met prentenboeken* per blok.

Handreiking per blok

In de handreikingen per blok bij de activiteiten en lessen voor nieuwkomers, vindt u alleen een beschrijving van de specifieke aanpassingen die we gedaan hebben voor nieuwkomers.
In de handleiding van het basiscurriculum voor het basisonderwijs vindt u de algemene achtergrondinformatie, uitgangspunten en doelen van De Vreedzame School met daarnaast per blok een inleiding met specifieke informatie over het betreffende blok. Wanneer u geen invoeringstraject Vreedzame School gevolgd heeft, raden we u aan de inleidingen van het basiscurriculum door te nemen, voor u aan de slag gaat met de activiteiten en lessen voor nieuwkomers.

Vóór u begint: belangrijke aandachtspunten

Voor wie voor het eerst met nieuwkomerskinderen werkt, zetten we een paar punten op een rij die helpend zijn in de begeleiding van deze doelgroep.

Pedagogisch handelen

Het begeleiden van nieuwkomerskinderen vraagt vakmanschap. Naast het afstemmen van het leerstofaanbod waarvoor geen panklare methodes zijn, vraagt het van u een open houding en de wil u in de ontwikkeling van deze kinderen te willen verdiepen. “Wie pedagogisch tactvol handelt, oordeelt niet over leerlingen, houdt hoge verwachtingen ten opzichte van de leerlingen en benadert de leerlingen positief” aldus Luc Stevens. Pedagogisch tactvol handelen draait in de basis om de relatie tussen leerling en leerkracht. Zonder oordeel kijken naar en positief benaderen van nieuwkomerskinderen, betekent voor u als leerkracht: kwetsbaar durven zijn en samen met de leerling de uitdaging aangaan. Weg van de nadruk op alleen cognitie en kijken naar het geheel van competenties en talenten waarop een kind zich ontwikkelt. (1)
Per lesblok vindt u in de handreiking suggesties hoe u uw pedagogisch handelen kunt afstemmen op de doelen van het betreffende blok.

Kennis over de achtergrond van leerlingen

Het helpt als u zich enigszins verdiept in de achtergronden van een nieuw kind. Uit onderzoek van Charlotte van Keulen (2) (blijkt dat leerkrachten van nieuwkomerskinderen niet altijd voldoende kennis hebben over de achtergrond van de kinderen, terwijl die behoefte wel bestaat. Als nieuwkomerskinderen zich niet begrepen voelen door de leerkracht, door culturele verschillen of traumatische ervaringen, kan het lastig voor hen zijn zich aan te passen in de nieuwe schoolomgeving (Lee, 2002)(3). Aansluitend onderzoek van Hones (2002) (4) toonde aan dat leerkrachten die goed geïnformeerd zijn over de achtergrond van nieuwkomerskinderen, beter in staat zijn les te geven aan deze groep leerlingen.

Vaak is deze informatie niet of beperkt aanwezig en zijn ouders of verzorgers (nog) niet in staat hierover te vertellen. Het is niet nodig om alle achtergrondkennis te hebben. Wel kan het helpend zijn om globaal iets te weten over het land van herkomst. De factsheets op de site van Pharos (5)) en Vluchtelingenwerk (6) geven in het kort achtergrondinformatie over landen als Afghanistan, Eritrea, Iran, Syrie, Irak, Turkije.

Voor een goede start is het verder belangrijk te weten welke taal het kind spreekt, wie het kind ondersteunen in de thuissituatie en of het eerder naar school is gegaan.

Bij het zoeken naar kennis over de achtergrond van nieuwkomerskinderen is het ook raadzaam om u bewust te zijn van bestaande ‘culturele codes’. En hoe deze soms botsen met uw eigen culturele codes. Zo kunt u denken aan het verschil in directheid in de manier van communiceren. In Nederland wordt vrij direct gecommuniceerd, terwijl in veel landen waar nieuwkomers vandaan komen een meer indirecte manier van communiceren gangbaar is.

Daarnaast is het waardevol om kennis te hebben van de manier waarop u kunt omgaan met getraumatiseerde kinderen, omdat veel kinderen voor ze bij u op school komen al veel meegemaakt hebben. Het boek *Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen* van Leonie Coppens e.a. (6) biedt onmisbare informatie om traumasensitief les te kunnen geven.

Tot slot is het vooral belangrijk dat u de ouders/verzorgers en het kind met een open houding tegemoet treedt en ze vooral het gevoel geeft dat ze welkom zijn. En dat u daarbij de bereidheid toont om u in hun verhaal te verdiepen.

Nabijheid

Nieuwkomerskinderen hebben vooral in de eerste periode, maar ook in mindere mate daarna, behoefte aan de directe nabijheid van de leerkracht om grip te krijgen op de dagelijkse gang van zaken in de klas.

Ontdek snel een mogelijke ingang bij nieuwe leerlingen. Slaat een kind bijvoorbeeld aan bij voetbal? Of juist bij muziek? Deze ingangen openen letterlijk deuren naar contact met u als leerkracht, maar ook met andere kinderen. ‘Houd jij ook van voetballen? Ha, er zijn nog een paar jongens die dat leuk vinden in onze groep!’ Juist de eerste week is cruciaal om een nieuw kind snel het gevoel van veiligheid te geven in de groep. Zorg de eerste dagen dat u bij elke nieuwe activiteit uitleg geeft over het waarom ervan en dat u voordoet welk gedrag er verwacht wordt van het kind. Andere kinderen kunnen daarbij natuurlijk helpen. Ga er vanuit dat niets vanzelfsprekend is. U ziet snel genoeg of de extra uitleg of hulp nodig is of, dat dit opgepakt wordt door een ander kind, of dat het kind zichzelf al redt.

Het buitenspelen in de pauze kan erg onveilig zijn. De eerste dagen van het schooljaar, maar ook bij de komst van een nieuw kind is het belangrijk om in de pauze dichtbij de groep te zijn. Zorg dat u meteen met de kinderen buiten bent, zodat u kunt observeren of de groep het nieuwe kind meeneemt in het spel. Succesvolle speelervaringen in de eerste dagen zorgen voor het gevoel erbij te horen. Voorafgaand aan de pauze kunt u met de kinderen bespreken wat en met wie er gespeeld kan worden en waar u te vinden bent op het plein. Maak eventueel met individuele kinderen een speelplannetje of geef aan, dat u met een kind iets gaat doen op het plein en of meerdere kinderen daarbij mee willen doen. Zo kunnen deze kinderen in een volgende pauze zelfstandig met elkaar aan de slag. Ook de gymles en het moment dat de school uit gaat zijn momenten om dichtbij te blijven.

Nabijheid is ook essentieel wanneer er sprake is van heftige gevoelens. Deze gevoelens kunnen soms door voor de omgeving onvoorspelbare reden opgeroepen worden. Dit heeft te maken met de onzichtbare koffer die kinderen bij zich hebben (7). Deze koffer vult zich bij iedere kind door elke leeftijdsfase heen met overtuigingen en verwachtingen. Bij getraumatiseerde kinderen is de koffer vooral gevuld met negatieve overtuigingen en verwachtingen. Het lastige is dat u de inhoud van de koffer niet meteen te zien krijgt. Met uw gedrag of gedrag van kinderen in de groep, wordt soms een reactie opgeroepen door ervaringen die hij of zij eerder heeft opgedaan. Gaandeweg leert u de ‘triggers’ kennen die bij het kind heftige gevoelens oproepen, ook door ouders/verzorgers hierover te bevragen. We leren kinderen in de lessen hoe ze met deze soms heftige gevoelens om kunnen gaan o.a. door zich even terug te trekken, bijvoorbeeld op de afkoelplek. Zorg dat u altijd dichtbij blijft, getraumatiseerde kinderen en kinderen met hechtingsproblematiek hebben de directe nabijheid van de leerkracht nodig. Een kort contactmoment aan het begin en einde van de dag (check-in/check-out) maakt dat u zicht houdt op de beleving en het welbevinden van een nieuw kind. Evalueer af en toe met kinderen die een paar maanden op school zijn (en met de groep) hoe ze de

startweken ervaren hebben. Dit levert vaak waardevolle informatie op. Door gaandeweg een positieve relatie op te bouwen wordt de onzichtbare koffer opnieuw ingepakt met positieve overtuigingen en wordt de veerkracht van het kind vergroot. Kijk met een onvoorwaardelijke positieve blik naar kinderen. Laat kinderen merken dat ze goed zijn zoals ze zijn en dat u er vertrouwen in heeft dat het goed komt met ze (8).

Voorspelbaarheid door routines

Kies voor terugkerende routines in het dagritme die zorgen voor voorspelbaarheid en veiligheid. Juist nieuwkomerskinderen, die te maken hebben gehad met traumatische gebeurtenissen, die weinig lijn in hun leven ervaren en te maken hebben met steeds veranderende leefomstandigheden, hebben baat bij terugkerende herkenbare routines.
Zorg dat u, voordat het schooljaar begint, nadenkt over helpende routines en hoe u deze zichtbaar maakt in de klas. In de loop van de eerste weken kunnen routines indien nodig in samenspraak met de kinderen aangepast worden. Wat werkt er goed en wat niet?

Voorbeelden van routines:

- ***Aanwezigheidsbord***
  U kunt een aanwezigheidsbord maken waarop van ieder kind en van iedere groepsleerkracht een foto gehangen kan worden op een bord. Bij het verwelkomen van een nieuw kind in de groep wordt een foto van het kind toegevoegd aan het bord. Zorg dat de namen ook zichtbaar zijn op de foto's. Mogelijkheden hiervoor zijn: een insteekhoes voor foto's, een plank met spijkers of een waslijn met knijpers. Wanneer de kinderen 's morgens binnenkomen draaien ze zelfstandig hun foto om: aanwezig. Bij het naar huis gaan draaien de kinderen hun foto weer om: afwezig. Zo is 's morgens meteen te zien wie al aanwezig is en wie niet. Als een kind afscheid neemt van de groep, verdwijnt de foto niet, maar schuift de foto naar een aparte plek op het bord, bijvoorbeeld op een groot hart (uit het oog maar niet uit het hart!). Zie routine: afscheid nemen.

- ***Vlaggen van de landen van herkomst***
  Bij het verwelkomen van een nieuw kind wordt de vlag van het land van herkomst (als deze nog niet aanwezig is) door kinderen gemaakt en opgehangen.

- ***Dagritmekaarten***
  ebruik dagritmekaarten om de opbouw van de dag helder te maken aan het begin van de dag. Gebruik hierbij kaarten of foto's die voor nieuwkomerskinderen te begrijpen zijn. Neem de tijd om elk onderdeel van de dag goed toe te lichten, zeker voor kinderen die nog geen onderwijs genoten hebben, is niets vanzelfsprekend. Laat ook tijdens de dag regelmatig zien wat het volgende onderdeel is. Benoem het wanneer u afwijkt van het bekende dagritme. Kijk iedere dag even terug op de dag aan de hand van de kaarten en benoem wat er goed is gegaan.

- ***Rustmomenten***
  Bouw rustmomenten in op de dag. Van kinderen wordt de hele dag veel gevraagd, zeker als ze de taal nog niet voldoende kennen. Denk aan een rustmoment tijdens het eten en drinken waarbij u eventueel rustige muziek laat horen. Of aan een hoek in het lokaal waar kinderen zich even kunnen terugtrekken. Een leerkracht zorgde voor een grote winterjas in een hoek waar je als kind even helemaal in kan wegkruipen. Ook kunt u denken aan een zitzak met een kamerscherm of kasten eromheen, een tentje, een tafeltje met een doek eroverheen etc. Voor sommige kinderen kan het fijn zijn dat deze plek zich buiten het lokaal bevindt en dat de deur van het lokaal altijd open is, zodat je altijd het lokaal even uit kan.

- ***Naamkaarten***
  Laat alle kinderen een naamkaart maken met daarop zijn of haar naam met een tekening. Deze kaarten kunnen door kinderen bij werk gelegd worden dat ze gemaakt hebben bij jonge kinderen in de bouwhoek en bij oudere kinderen bijvoorbeeld bij knutselwerk. De naamkaart kan ook gebruikt worden bij het oefenen met het schrijven van hun naam. U kunt de naamkaarten ook gebruiken om te bepalen wie er aan de beurt is bij een activiteit: alle kaarten in een doos en grabbelen maar!

- ***Opruimroutine***
  Bedenk een routine voor het opruimen. Bij jonge kinderen kan een bepaald liedje gezongen worden om ze te stimuleren een bijdrage te leveren aan het opruimen. Ook kan het helpen om het moment van opruimen al eerder aan te kondigen. Stimuleer kinderen die klaar zijn om anderen te helpen.

- ***Aandachtsteken***
  Maak gebruik van een teken waardoor u snel de aandacht kunt krijgen van de kinderen, ook als ze op diverse plekken in het lokaal aan het spelen en werken zijn. Bijvoorbeeld: u steekt uw hand omhoog en stimuleert alle kinderen om dat na te doen.

- ***Prikbord van de kinderen***
  Hang een prikbord op waar de kinderen hun eigen gemaakte werk op kunnen hangen. Let er op dat u het bord op de juiste hoogte hangt, zodat de kinderen er goed bij kunnen. Kinderen kunnen hun werk bij binnenkomst of aan het einde van de dag aan ouders laten zien en er iets bij vertellen. Zo kunnen kinderen hun ouders trots laten zien wat ze gemaakt hebben en ouders krijgen zicht op wat hun kind doet op school.

- ***Helpende Handjes (bij jongere kinderen)***
  Jonge kinderen helpen over het algemeen graag. Om daar structuur in aan te brengen kunt u in de groep ‘Helpende Handjes’ instellen: iedere dag zijn twee kinderen aan de beurt die bij specifieke klusjes mogen helpen. Bij activiteit 1.3 staat beschreven hoe u dit kunt introduceren in uw groep.

- ***Afscheid nemen van een kind***
  Het komt regelmatig voor dat een kind weer afscheid moet nemen van de groep. Zorg dat u expliciet aandacht besteed aan het afscheid. Dit is belangrijk voor het kind dat afscheid neemt, maar ook voor de kinderen die achterblijven en mogelijk al een band zijn aangegaan met dit kind. Zo bedacht een team om ieder kind bij het afscheid een mooi steentje mee te geven als herinnering aan de groep. Een ander team geeft een groepsfoto mee aan het kind dat afscheid neemt. Ook kan elk kind bij aankomst op school een schriftje krijgen waarin het ervaringen kan noteren, foto’s kan plakken, tekeningen kan maken. In dit schriftje kan ieder kind en de leerkracht iets schrijven of tekenen bij het afscheid. Zo gaat het schriftje met het kind mee als aandenken aan de periode op uw school. Als u een fotobord heeft met de foto’s van de kinderen (zie routine: foto’s van de kinderen) kan u de foto van het kind dat afscheid neemt verplaatsen naar een rood hart dat hiervoor opgehangen is in de school (uit het oog maar niet uit het hart!).

- ***Foto’s van de kinderen***
  In de lessen en activiteiten vindt u steeds de suggestie om foto’s te maken. De foto’s kunnen meerdere functies hebben: als visuele ondersteuning tijdens de les of bij het ophalen van voorkennis uit eerdere lessen of activiteiten. Ook vinden kinderen het fijn om de foto’s (in kaartformaat) erbij te pakken als ze iets willen duidelijk maken wat met woorden nog niet voldoende lukt. Zorg vooraf dat u toestemming krijgt van ouders/

verzorgers om foto's van kinderen te maken. Op foto's om begrippen of gedrag te visualiseren, kunt u ook voorkomen dat gezichten in beeld zijn.

- ***De verteltafel***
  Om voor jonge kinderen een verhaal uit een prentenboek te verbeelden (of situaties die zich voordoen in de klas), kunt u gebruik maken van de verteltafel. De personages en attributen die in het prentenboek voorkomen (of in de situatie), krijgen een plaats op een tafel. Bij het voorlezen van het prentenboek speelt u het verhaal gelijktijdig uit op de verteltafel. Na de les kunnen de kinderen het verhaal zelf nog eens uitspelen. De taal uit het boek (dat u herhaald kunt voorlezen) helpt de kinderen bij het spelen. U vindt een lijst met prentenboeken (passend bij de verschillende blokken) op de website.

- ***Einde dag***
  Check aan het einde van de dag, bij het afscheid, hoe de dag was. De duim omhoog, omlaag of er tussenin zijn bijna universele uitingen. U kunt dit ondersteunen door ook uw mimiek aan te passen aan de 'duim'.

Instroom nieuwe kinderen gedurende het schooljaar

Vanuit de ervaringen van de pilotscholen blijkt dat er gedurende het hele jaar aandacht nodig is voor blok 1 waar de groepsvorming centraal staat. Vanuit de fasen van Tuckman (9) weten we ook hoe belangrijk het is om gedurende het hele jaar aandacht te besteden aan groepsvorming.
Hierdoor zou het aanbieden van de overige blokken in het gedrang komen en de neiging bestaan steeds terug te grijpen naar de activiteiten en lessen van blok 1. Toch denken we dat dit goed kan, terwijl u met de groep de verschillende blokken doorloopt in een jaar.

De fasen van Tuckman
De ontwikkeling van groepen bestaat uit vijf fasen (zie inleiding blok 1 van het basiscurriculum):

- *1 - De vormingsfase*
  Kennismaking en oriëntatie op elkaar. De fase waarin de groepsleden 'de kat uit de boom kijken'.

- *2 - De stormfase*
  De strijd om de macht, invloed en het leiderschap. De fase waarin de rangorde wordt bepaald.

- *3 - De normfase*
  Er ontstaan gemeenschappelijke normen. De fase waarin wordt vastgesteld hoe we met elkaar omgaan.

- *4 - De prestatiefase*
  Een periode van rust, de rollen staan vast, de groep is in balans.

- *5 - De afscheidsfase*
  De fase van het uiteengaan van de groep en de voorbereiding van het naderende afscheid.

Wanneer u in blok 1 goed investeert in het groepsklimaat en heldere regels en afspraken maakt met de groep is de ervaring, dat nieuwe kinderen die later instromen, hierin meegaan. Gaandeweg de eerste weken kunt u deze kinderen meenemen in de essenties van De Vreedzame School. Deze essenties brengt u samen met de groep tijdens ieder blok in beeld op de Blokposters waarop u per les de essentie visueel maakt. Maar de belangrijkste hulp zijn de kinderen uit de groep die al langer aanwezig zijn. Zij leven het gedrag voor en kunnen zelf vertellen hoe de kinderen in de groep met elkaar omgaan. Ieder nieuw kind kan een maatje krijgen die hem of haar wegwijs maakt in de klas en de school. In de activiteiten en lessen geven we hier regelmatig suggesties voor. Vertel de maatjes hoe ze de nieuwkomer kunnen ondersteunen, vragen kunnen stellen en eventuele misverstanden kunnen oplossen. Ook kunt u een groepje nieuwkomerskinderen een keer apart inpraten als er meerdere kinderen tegelijk instromen. Mogelijk kunnen oudere kinderen die al langer op school zijn hierin een rol spelen.

Bij de instroom van nieuwe kinderen is het ook belangrijk de groep hierop voor te bereiden. Vertel de kinderen waar het nieuwe kind vandaan komt, deel kort iets over de achtergrond van het kind en laat het land, als dit mogelijk is, aanwijzen op een kaart (eventueel op het digibord). Laat de groep nadenken over wat er moet gebeuren om dit kind zich welkom te laten voelen en wie maatje wil worden.

Tot slot kan het zinvol zijn om na iedere vakantie een ‘opfrisweek’ in te lassen waarin de belangrijkste essenties van de periode voor de vakantie nog eens geoefend worden. Hierin neemt u nieuwe kinderen gelijk mee in wat er eerder aan bod kwam.
te passen aan de ‘duim’.

Ouders/verzorgers betrekken

In de activiteiten en lessen vindt u suggesties om ouders te betrekken bij De Vreedzame School. Daarnaast zijn er nieuwsbrieven waarin met weinig taal zichtbaar wordt gemaakt wat de essenties zijn per blok. Ook kunt u A3 posters downloaden van de site waarop te zien is wat de inhoud is per blok aan de hand van de gebruikte illustraties en het logo van het blok. Deze kunt u ophangen in de hal van de school.

Voor nieuwe ouders is het waardevol om af en toe bij lessen aanwezig te kunnen zijn, zodat zij meteen kunnen ervaren hoe de thema’s aan de orde komen.

Nodig na vier weken de ouders/verzorgers uit voor een uitgebreidere kennismaking en om te horen hoe een kind de school ervaart, uitleg te geven over hoe het op school gaat en wat er van ouders verwacht wordt.

Daarnaast zijn kinderen de beste ambassadeurs en kunnen zij hun ouders op de hoogte brengen van wat ze op school leren. Zorg daarom per blok voor een inloop van ouders en kinderen. Dit kan aan het begin van de dag of juist aan het einde van een schooldag, zodat het geen extra reis naar school vraagt van de ouders/verzorgers.

Coöperatieve werkvormen

In de activiteiten en lessen zijn net als in het basiscurriculum coöperatieve werkvormen opgenomen. Deze werkvormen zijn ontleend aan Structureel Coöperatief Leren, waarmee op een specifieke manier vormgegeven wordt aan samenwerken en interactie. De coöperatieve werkvormen zijn met toestemming overgenomen van Bazalt (10, 11, 12) en haar partners van het MI/SCL netwerk NL.

Vanuit de ervaringen van de leerkrachten op de pilotscholen blijken vooral de werkvormen Tafelrondje per Tweetal, In de Rij, Mix en Ruil en Zoek Iemand die (met en zonder werkblad) goed in te zetten.

Bij het werken met de coöperatieve werkvormen is het aan te raden dit steeds met een kind of groepje kinderen voor te doen, voor u de werkvorm met de hele groep start. U kunt de illustraties van de coöperatieve werkvormen gebruiken bij de uitleg. Na een paar keer weten de kinderen bij het zien van de illustratie al wat de bedoeling is.

Als er nieuwe kinderen zijn die een coöperatieve werkvorm nog niet kennen, kunt u het nieuwe kind mee laten lopen met een maatje. Voor sommige kinderen is het ook fijn om eerst even toe te kijken voor het mee gaat doen.

Woordenschat

In onderwijs aan nieuwkomers staat onderwijs in taal centraal.

Realiseert u zich dat kinderen die de Nederlandse taal nog niet beheersen in het begin vooral luisterend aanwezig zullen zijn. In deze stille periode maken ze zich wel degelijk taal eigen, maar zullen ze zich minder uiten in taal. Het ene kind is eerder toe aan spreken dan het andere. Laat merken dat u hier begrip voor heeft en nodig ook andere kinderen uit dit te respecteren.

Stimuleer kinderen Nederlands te spreken, maar sta ook toe dat kinderen af en toe in hun eigen taal spreken. De thuistaal is geen struikelblok, maar juist een bron voor het leren en een onmisbaar startpunt voor het snel en efficiënt verwerven van het Nederlands als schooltaal. Wie de rijkdom van de kinderen en hun talige en culturele achtergrond erkent en benut, kan zoveel meer bereiken: naast hun motivatie om (Nederlands) te leren, voelen kinderen zich erkend in hun identiteit en is hun betrokkenheid hoog (13, 14). Zeker wanneer het gaat om het verwoorden van emoties is het voor nieuwkomers fijn om dit te doen vanuit de eigen taal. Dus schroom niet om regelmatig te vragen: Hoe zeg je dat in jouw taal?

Stem uw taal af op het taalniveau van de kinderen en maak gebruik van non-verbale communicatie. Ondersteun uw verbale communicatie zoveel mogelijk visueel. In de lessen vindt u handvatten om uw instructie en begeleiding te ondersteunen met picto's, illustraties, attributen, mimiek en gebaren. Ook kunnen kinderen, die de taal al (beter) beheersen als tolk fungeren en bij activiteiten fungeren als maatje.

Het aanleren van de woordenschat die aan de orde komt, kunt u versterken door de didactische principes van *Met woorden in de weer* (15) toe te passen. In de algemene handeiding van het basiscurriculum vindt u hiervan een uitgebreide beschrijving.

In iedere activiteit en les worden nieuwe begrippen aangeboden, uitgelegd en verkend. Dit doen we vanuit een betekenisvolle context. Een eigen ervaring, een (rollen)spel of een verhaal uit een prentenboek biedt een context waarin de begrippen betekenis krijgen. Deze betekenisvolle context zorgt ervoor dat kinderen zich de begrippen eigen maken en kunnen toepassen in dagelijkse situaties.

Op de Blokposter, de Vreedzame Schooltafel (zoals beschreven in de handreiking van blok 1) of op een wand maakt u de nieuwe begrippen zichtbaar in de klas. Hierbij kunt u ook gebruik maken van de grafische modellen zoals deze worden ingezet bij Nieuwsbegrip zoals

de woordenparachute, *de woordenkast* of de woordentrap. U vindt hiervan voorbeelden op de site. Daarnaast bieden we bij elke activiteit of les hulpzinnen die kinderen houvast bieden in de interactie. U kunt deze hulpzinnen aanpassen of uitbreiden afhankelijk van het niveau van uw groep.

Literatuur

Literatuur (zie verwijzingen in de tekst)

1. Hayer, M., Spee, I. (2017) Ruimte voor nieuwe talenten, Samenwerking Lectoreninitiatief Professionalisering Taalonderwijs Nieuwkomers (LPTN), PO-Raad, Ministerie van OCW
2. Keulen, C.M. (2014) Perspectief van basisschoolleerkrachten op het onderwijs aan vluchtelingen- en/ of asielzoekerskinderen in Nederland
3. Lee, S. (2002). Learning 'America': HmongAmerican high school students. *Education and Urban Society*, 34, 233-246
4. Hones, D. F. (2002). Dialogues of cultural educational change. *American dreams, global visions: Dialogic teacher research with refugee and immigrant families*. Mahwah, NJ: Erlbaum, 3-17
5. Pharos: www.pharos.nl
6. Vluchtelingenwerk: www.vluchtelingenwerk.nl
7. Coppens, L., Schneijderberg, M., Van Kregten, C. (2019) Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen. Uitgeverij SWP
8. Wolpow, R., Johnson, M.M., Hertel, R. & Kincaid, S. O. (2011) The heart of learning and teaching: compassion, resiliency, and academic succes.
9. Tuckman, B.W. en M.A.C. Jensen (1977). Stages of Small-Group Development Revisited. Group & Organization Studies. December 1977, 2(4),419-327
10. Kagan, S. en M. Kagan (2013). Coöperatieve Leerstrategieën. Vlissingen: Bazalt.
11. Kagan, S. (2007). Structureel coöperatief leren. Vlissingen: Bazalt.
12. Kagan, S., L. Kagan, M. Kagan en D. Kopmels (2009). Bouwen aan klasklimaat. Vlissingen: Bazalt.
13. Groothoff, F, (2020) Meer taal? Een vergelijkend en longitudinaal onderzoek naar de effectiviteit van woordenschatonderwijs aan nieuwkomers in de kleuterleeftijd 01-02-2014 tot 01-02-2019.
14. Gielen, S. , Işçi, A. (2015) Meertaligheid: een troef! Uitgeverij Abimo
15. Van den Nulft, D. en M. Verhallen (2009). Met woorden in de weer. Coutinho.

Overige te raadplegen literatuur

Buitelaar, R. Wij denken in oplossingen in plaats van problemen. Artikel in Klasse Apart (2017), CED-Groep, Rotterdam

Efferen-Wiersma, E. (2017) Een nieuwkomer in je groep. CED-Groep, Rotterdam

Horeweg, A. (2018) De traumasensitieve school. Uitgeverij Lannoo Campus

Kraijenhoff, L. (2018) Het vollehoofdenboek, een werkboek voor kinderen en volwassenen, Uitgeverij ACCO

Lieskamp, M. , Van Loo, M., Schoemaker, A. (2016) Nieuwkomers op school. Uitgeverij Pica

Vluchtelingenkinderen in de kinderopvang
Consortium Vluchtelingenpeuters (Sociaal Werk Nederland, Pharos, het NJI en Sardes)
Vier brochures:
- Anderstaligheid en opvallend gedrag bij kinderen
- Achtergrond vluchtelingenkinderen
- Ouderbetrokkenheid
- Deskundigheidsbevordering en methodieken

Websites

www.lowan.nl

www.pharos.nl

www.vluchtelingenwerk.nl

www.kinderrechten.nl

www.unhcr.org

www.sietar.nl (netwerk interculturele experts)

www.criticalmass.nl

www.languagefriendlyschools.org

www.vonkt.nl

www.worldstories.org.uk/ (site met een collectie kinderverhalen vertaald in de meest gesproken talen)

CED groep

Als leren je lief is

www.cedgroep.nl

KINDERPOSTZEGELS

voor kinderen door kinderen